

РАЗОМ ІНЄЙНЄМ

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хесед Дорот”

Видається з грудня 2000 року.

Тевет – Шват 5786 січень 2026

№1(289)

Особливості свята Ту бі-Шват

В єврейському календарі існують свята різного „рівня”. Є свята, згадані в Торі (Песах, Шавуот, Суккот, Рош га-Шана, Йом Кіпур). Є пам'ятні дні, встановлені Мудрецьми (Ханука, Пурим, 9 Ава).

Ту бі-Шват – 15 Швата, „Новий рік дерев” – не належить ani до першої, ani до другої категорії. Елементи святкування цього дня формувалися поступово, „нашаровуючись” одне на одне, паралельно з тим, як єврейський народ повертався до своєї Країни.

Мішна (II ст. н. е.) повідомляє, що „Новий рік дерев” був установлений лише як дата для відокремлення врожаю одного року від врожаю іншого (що було важливо для правильного відділення десятини та приношень до Храму), але не як свято. У Талмуді Ту бі-Шват згадується лише як календарна дата, що не має святкового характеру. Сьогодні, після відкриття рукописів Каірської генізи, ми знаємо, що в давнину в Країні Ізраїлю Ту бі-Шват мав певний святковий зміст. Натомість у Вавилоні, де не було відокремлення десятини та храмових приношень, цей день узагалі втратив будь-яке значення. А оскільки в усі наступні століття саме Вавилонський Талмуд став основою регламентації єврейського життя, то впродовж усього раннього й пізнього Середньовіччя Ту бі-Шват жодним чином не був відзначений у єврейському календарі.

Ситуація почала змінюватися у XVI столітті, коли в Цфаті, що на той час був духовною столицею Ерец-Ісраель, зібралися провідні кабалісти епохи. Це сталося майже одразу після вигнання євреїв з Іспанії, і саме в цей період (коли молода Османська імперія, яка опанувала весь Близький Схід, відкрила свої кордони для євреїв) починає відроджуватися єврейське життя в Країні Ізраїлю. Арізаль (рабі Іцхак Лурія, очільник кабалістів Цфата) вважав це початком месіанського процесу – поверненням із вигнання. І в певному сенсі так воно і сталося. Після того як на початку нової ери євреїв вигнали римляни, згодом це продовжили араби, а потім хрестоносці, у Ерец-Ісраель євреїв майже не залишилося. Але після відходу хрестоносців вони почали поступово повертатися, і в XVI столітті це повернення набуло, за тодішніми мірками, „масового” характеру. Водночас вигнання євреїв з Іспанії сприймалося сучасниками як повне руйнування галуту – ситуація, дуже подібна до XX століття, коли після Катастрофи європейського єврейства починає відроджуватися Ерец-Ісраель.

Оскільки Арізаль вважав, що месіанський процес розпочався, він прагнув установити свято, пов'язане з Країною Ізраїлю. Для цього потрібно було обрати відповідну дату.

На перший погляд може здатися дивним, але в Торі не передбачено окремого свята, спеціально присвяченого Ерец-Ісраель. Це пояснюється тим, що майже всі свята, які згадуються у Торі, безпосередньо пов'язані з життям у Країні Ізраїлю: Песах (жнина ячменю), Шавуот (жнина пшениці та принесення первістків), Суккот (радість збирання плодів), і взагалі все життя за Торою нерозривно пов'язане з Землею Ізраїлю. По суті, Тора може бути повноцінно реалізована лише в єврейській державі на цій Землі. Тора, яка не має глибокого, „кровного” зв'язку з Країною та Землею Ізраїлю, не може бути повноцінною.

Однак, коли римляни вигнали наших предків з Ерец-Ісраель, євреям довелося „перебудувати” свідомість і на півторі тисячі років відірватися від Країни. Усі свята були переосмислені для виживання у вигнанні. Песах перестав бути святом Храму і став переважно родинним святом. У Шавуот було забуто жнина пшениці, і залишилося лише святкування Дарування Торі. У Суккот радість урожаю поступилася місцем Симхат-Тора – Радості Торі, а також спогаду про перебування в куренях як пам'яті про мандри пустелею. Усе це було зроблено не з доброї волі, а під тиском надзвичайно важких обставин. У галуті євреї були змушені прибрати з багатьох свят аспект Ерец-Ісраель, інакше вони просто не змогли б вижити.

Прагнення відновити власну державу в Країні було настільки сильним у перший період втрати незалежності наприкінці епохи Другого Храму, що євреї підняли більше потужних повстань проти Римської імперії, ніж будь-який інший народ. Кількість євреїв, загинувших у трьох повстаннях проти Риму (70 рік – Велике повстання, 115 рік – Повстання Діаспори, 135 рік – повстання Бар-Кохби), оцінюється приблизно у 2 000 000 осіб – цифра, не співставна навіть із Катастрофою. Країна була майже повністю знищена. І якби євреї не змогли придушити в собі цю пристрасну жагу до Ерец-Ісраель, народ міг би бути фізично винищений.

Саме тому вавилонські Мудреці Талмуду свідомо „заблокували” прагнення до відновлення єврейської держави в Ерец-Ісраель. Зокрема, вони часто не дозволяли своїм учням повертатися до Країни. У Талмуд було внесено „три клятви”, що проголошували неможливість розпочинати війну за Землю Ізраїлю тощо. Уся система свят, уся єврейська культура та релігій поступово були пристосовані до життя в галуті, адже це було необхідно для виживання.

Коли ж у XVI столітті євреї почали повертатися до Країни Ізраїлю, з'ясувалося, що всі „звичні” свята, які за Торою мали бути пов'язані з Ерец-Ісраель, уже сприймалися інакше. Саме тому Арізаль мав установити окреме свято, безпосередньо пов'язане з Країною Ізраїлю – не з давніми сільськогосподарськими аспектами, які в його час уже не були актуальними, а саме зі Країною. Для цього він обрав дату Ту бі-Шват і „наклав” на неї новий зміст, пов'язаний з Ерец-Ісраель. Такий підхід є класичним для єврейської традиції: якщо виникає потреба в новому святі, беруть відповідну стару дату календаря і наповнюють її оновленим змістом.

Саме тому Арізаль і кабалісти запровадили звичай у Ту бі-Шват споживати плоди Ерец-Ісраель – передусім ті, якими славиться Країна: фініки, інжир, гранати, виноград і маслини, а також пшеницю й ячмінь. Святкування наповненого містичними сенсами „фруктового седера Ту бі-Шват” посилювало зв'язок євреїв з Ерец-Ісраель і підкреслювало прагнення повернення до неї. Звичаї, встановлені Арізалем, були прийняті всіма єврейськими громадами у світі, тому й сьогодні Ту бі-Шват відзначають за його канонами.

Оскільки Ту бі-Шват розвивався паралельно з поверненням єврейського народу до своєї Країни, у новітні століття, з початком сіоністського руху, це свято набуло ще одного значення. Коли у 1880-х роках сіоністські „першопрохідці” почали розвивати сільське господарство в Ерец-Ісраель, вони виявили, що Країна майже повністю спустошена. Більшість території була заболочена малярійними болотами, інша частина являла собою пересохлу пустелю і кам'яністі схили гір. Араби не дбали про екологію, тому майже вся рослинність була вирубана, а те, що залишилося, з'їли кози (розведення яких Талмуд забороняє в Країні). Хоча люди, які населяли ці місця, завжди використовували деревину для будівництва житла та їх опалення, до встановлення в Ерец-Ісраель влади Османської турецької імперії, на території сучасного Ізраїлю було багато лісів. Проте протягом 400 років правління турків (з 1517 по 1917 рр.) тут відбувалася неконтрольована вирубка лісів, а стада овець у пошуках харчування безжалісно і безконтрольно знищували однорічну рослинність, низькорослі дерева та чагарники, випотюючи землю, перетворювали її на пустелю. А коли турками в 1900-1908 роках було збудовано залізницю Хайфа-Дамаск, а потім у Першу світову війну дорога від Афули до Бер Шеви, то останні дерева зникли в паровозних топках. Були вирубані не лише залишки лісів, включаючи реліктові дубові гаї, а й дерева в міських парках та садах, які були на той час у населених пунктах. Територію спіткала найсильніша екологічна катастрофа. Відомий опис Марка Твена, який подорожував Святою Землею в середині XIX століття, змальовує її як майже безлюдну: „Ця Країна зовсім порожня й безлюдна, немає ні деревця, ні кустика; їдеш цілий день і бачиш лише голі скелі. А колись це була чудова, надзвичайно родюча земля, що годувала великий народ. Тепер же вона вимерла і, здається, ніколи вже не оживе”.

Звісно, у середині XIX століття Марк Твен не міг уявити, що євреї „прокинуться” і прийдуть відбудовувати Країну. А втім, доки євреї не повертаються до Ерец-Ісраель, вона не може розквітнути – такий дивовижний закон цієї землі. Побачивши запустіння і нагальну потребу в озелененні, сіоністські першопрохідці, вирішивши встановити свято садження дерев, обрали для нього саме дату Ту бі-Шват. Вони додали до цього дня новий аспект, проголосивши його „Новим роком посадки дерев” (хоча первісно це був „Новий рік урожаю дерев”).

У цьому переході від простого „споживання плодів” до „посадки дерев” чітко простежується паралель із загальною ситуацією єврейського народу. Мудреці Цфата лише відзначали початок месіанського процесу, але не активізували його – тому їхній спосіб святкування Ту бі-Шват обмежувався споживанням плодів. Натомість першопрохідці сіоністського руху активно втілювали повернення єврейського народу до Ерец-Ісраель, і тому їхнє святкування Ту бі-Шват виявлялося у конкретній дії – посадці дерев.

У 2026 році свято Ту бі-Шват розпочинається ввечері **1 лютого** і завершується ввечері **2 лютого**. Світлого й радісного вам свята!

За матеріалами Інтернету.

На момент появи передових частин Червоної Армії, птілерівці встигли вивезти з Освенциму вглиб Німеччини понад 58 тисяч в'язнів, але в таборі смерті ще залишалися близько 7,5 тисяч осіб.

Першими на територію табору увійшли бійці окремого стрілецького батальйону 100-ї стрілецької дивізії, якими командував майор Анатолій Шапіро – уродженця міста Костянтиноград, нині Берестин Харківської області. У 2006 р., указом Президента України Віктором Ющенком Анатолію Шапіро було посмертно присвоєно звання Героя України з врученням ордена „Золота Зірка”.

Резолюція Генеральної асамблеї ООН № 60/7 від 1 листопада 2005 р. постановила щорічно відзначати 27 січня Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Співавторами резолюції виступили 100 держав на згадку про жертви нацистського терору під час Другої світової війни. Україна на державному рівні приєдналася до відзначення цієї дати у 2012, хоч і була однією з шести країн-ініціаторів прийняття оонівського документа. Як зазначено в тексті резолюції: „Голокост, що призвів до винищення третини євреїв і незліченних жертв серед представників інших меншин, буде завжди служити всім народам застереженням про небезпеки, що приховують в собі ненависть, фанатизм, расизм і упередженість”.

Голокост – це геноцид єврейського народу у роки Другої світової війни. Він став проявом державної політики нацистської Німеччини та спричинив систематичне винищення євреїв лише через їхню приналежність до єврейства, що здійснювалося нацистами та їхніми поплічниками. Внаслідок політики Голокосту загинули близько 6 млн. осіб.

В Україні під час окупації 1941–1944 років було вбито понад 1,5 млн. євреїв. Основними виконавцями масових страт були айнзацгрупи – воєнізовані нацистські „ескадрони смерті”. З чотирьох айнзацгруп на окупованій території СРСР дві – С і D – діяли в Україні. Серед місць наймасовішого знищення єврейського населення в нашій країні – Бабин Яр у Києві (де лише за два дні 29 і 30 вересня 1941 р. нацисти стратили 33 771 особу), Дробицький Яр у Харкові, Засульський Яр під Лубнами на Полтавщині, Богданівка на Миколаївщині, урочище Сосонки під Рівним, міста Бердичів, Кам'янець-Подільський.

В Черкасах знищення єврейського населення міста почалося з перших днів окупації нацистами міста 22 серпня 1941 р. З першого дня було видано наказ усім євреям пройти реєстрацію та носити жовті пов'язки на правій руці. 10 жовтня 1941 р. українська поліція опублікувала наказ про обов'язкове переселення всіх євреїв у гетто.

Виходячи з даних перепису населення, станом на 1939 рік у Черкасах мешкало 14 800 євреїв, при загальній чисельності населення міста майже 51 600 (за даними Вікіпедії). Після звільнення міста від окупантів майже нікого не залишилося.

Події, що відбувалися з 1941 по 1942 рік, вдалося відтворити зі слів очевидців. Великий внесок у цьому напрямку зробив черкаський краєзнавець Василь Борисович Сташевич.

За час Голокосту тільки у Черкасах загинуло 8 000 євреїв. Багатьох стратили і ховали в ярах та протитанковому рові. Тіла інших викидали у води Дніпра.

У приміщенні Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Хесед Дорот” зберігається карта нашого міста, на якій узказані місця страти євреїв. У Черкасах було два єврейські гетто – Подільське, яке охопило територію нинішньої Долини троянд та вулиці Кавказька і Митницьке, нині його затоплено водами Кременчуцького водосховища. Відомо, що гетто були знищені, за одними даними, 18 жовтня, а за іншими – 19 листопада 1941 р.

За матеріалами спогадів та досліджень Василя Сташевича було визначено місця планомірного знищення єврейського населення Черкас, жителів міста, що ховали євреїв, підпільників, партійних та радянських працівників в період нацистської окупації:

(Закінчення на стор.2)

„Strange mitzvot”: зимовий табір єврейських цінностей у Черкасах

Ось і добіг до кінця зимовий дитячий табір „Strange mitzvot: таємниці паралельного світу”, що проходив у Черкасах з 5 по 9 січня 2026 року. Його організували Черкаський благодійний єврейський фонд „Хесед-Дорот” спільно з Єврейським агентством „Сохнут Україна”. Протягом цього насиченого тижня чотирнадцять дітей вирушили у справжню подорож – у світ пригод, щирих емоцій та єврейських цінностей.

З першого дня табір перетворився на символічний портал у паралельний світ – світ знань, відкриттів і сенсів. Кожна міцва ставала ключем до нової таємниці, а знайомі речі відкривалися з несподіваного боку, змушуючи замислитися, відчути й зробити власні відкриття. Цей світ був наповнений не магією вигадки, а магією справжніх цінностей – добра, відповідальності та взаємоповаги.

Через інтерактивні заняття, командні ігри, квести та творчі майстер-класи діти досліджували, як єврейські традиції органічно поєднуються з сучасним життям. Тут міцвот були не просто правилами, а своєрідними „кодами доступу” до світу, де важливі підтримка ближнього, вміння чути іншого й відповідати за свої вчинки. Кожне завдання надихало мислити, діяти разом і відчувати себе частиною чогось більшого.

Особлива атмосфера табору допомагала дітям відчути себе частиною єврейської спільноти – теплої, відкритої та згуртованої. У кожному квесті та грі вчили заховані підказки з історії, культури й традицій єврейського народу, які чули не лише знати, а й відчувати серцем сенс єврейської спадщини.

Яскравим акцентом став музичний майстер-клас, де кожен міг спробувати себе в ролі музиканта: діти грали на гітарі, саксофоні, флейті та барабанах. Музика об'єднувала, надихала й наповнювала простір радістю – так само, як у єврейській традиції, де звук і святковість завжди крокують поруч.

Не бракувало й руху та драйву: ролердром, боулінг, активні командні ігри. Тут вчилися підтримувати одне одного, не опускати рук у складні моменти та щиро радіти спільним перемогам, навіть найменшим.

Особливою й символічною стала боротьба з темрявою – і діти її подолали. Бо були разом, допомагали одне одному та пам'ятали просту істину: світло завжди перемагає, коли ми обираємо добро, знання й єдність.

Окрему увагу організатори приділили розвитку командної взаємодії. Спільні завдання та виклики допомагали дітям усвідомити цінність співпраці, навчитися домовлятися, слухати одне одного та знаходити спільні рішення. Для багатьох учасників це стало важливим кроком у розвитку комунікативних навичок і відчуття відповідальності не лише за себе, а й за команду.

Не менш значущим був і емоційний вимір табору. Через гру, творчість і живе спілкування діти вчилися розпізнавати власні почуття, говорити про них і з повагою ставитися до емоцій інших. Саме такі моменти роблять дитячий досвід по-справжньому цінним і залишають слід на все життя.

„Strange mitzvot” – це більше, ніж табір. Це теплі спогади, що залишаються в серці, і цінності, які діти понесуть із собою далеко за межі цих зимових днів.

Марина Танська, координатор проекту „AJT Junior”.

Лібер Рабинович

Кожне нове єврейське ім'я викликає здивування, повагу, захоплення, примушує звернутися до історичного минулого України, де євреї проживали поруч з українцями, вбирали культурні надбання корінного населення, свято зберігаючи свої національні традиції і віру. Що саме спонукало Ліберу Рабиновича замість єврейської мови для самореалізації вибрати, навіть, не мову імперії, а саме українську, достеменно невідомо.

Лібер Хаймович Рабинович народився у 1898 р. в селі Полонне Кам'янець-Подільської губернії (нині Хмельницької області) в єврейській родині. Мав незакінчену вищу освіту. Він обрав нелегкий шлях літературного життя. Його юність припала на час великих соціальних і культурних трансформацій, які спонукали його переїжджати та шукати себе у різних регіонах України. Сам він якийсь час мешкав у легендарній землеробській колонії Сейдемінуха („поле відпочинку“), працював в Херсоні, Кривому Розі, Харкові.

Ліберу довго не вдається надрукувати свої вірші, але завзята молодого колоніста викликає повагу. З номера в номер на останній сторінці один впливовий український журнал публікував список творів з іменами авторів, яких до публікації

„прийняти не можуть“ – ім'я Лібера Рабиновича зустрічається в цьому розділі регулярно протягом багатьох місяців. Та не залишало його творче натхнення, і з 1926 року в періодиці з'являється багато віршів Рабиновича. Значна частина його спадщини (1920–1930-ті роки) присвячена будням та святкам єврейських колоністів. Лібер радіє можливості єврейського хлопця здійснити мрію:

*Трактором керує
Шая бородастий,
Що в містечку вічно
Знає – старе латати.*

І у вірші „Єврею-колоністу“ ділить радість свого народу:

*Ти рівний став в сім'ї нових людей
З іменням славним: селянин—єврей.*

У поетичних творах Лібера Рабиновича ми зустрічаємо образи невідомої вдовичі і самотньої матері, що втратили на війні найдорожче. Та живе в серці автора віра в щасливе майбуття, любов до землі, до України.

*Йду. В серце плететься радість,
пліються хвилями пісні...
і лунає гімн Дніпра десь...
Чи то в казці, чи ві сні?*

Українське слово з єврейською душею

Надрукував з півсотні віршів у „Червоному Шляху“, „Всесвіті“, „Молодняку“, „Зорі“, „Службовцю“.

На жаль, творчий злет Рабиновича був зупинений трагічно. 23 квітня 1938 р. коректора Харківської друкарської фабрики, поета Лібера Рабиновича, заарештували. 11 травня харківська трійка при УНКВД заслухала доповідь у справі: „Звинувачується в тому, що був членом антирадянської сіоністсько-шпигунської організації. Знав, що контрреволюційна організація ставить своїм завданням насильницьке повалення Радянської влади. Дав згоду залучати нових осіб до організації. Особисто завербував одну людину. Проводив антирадянську націоналістичну пропаганду, дискредитуючи заходи партії та Радянської влади. Протягав націоналістичну контрабанду у журналах. Писав антирадянські наклепницькі вірші, які розповсюджували серед населення“. Постановили: Рабиновича Лібера Хаймовича РОЗСТРІЛЯТИ. Особисто належне йому майно – конфіскувати. П'ятого червня 1938 вирок виконано.

28 січня 1958 р. за відсутності доказів провини Лібера Рабиновича посмертно реабілітовано.

но. Ім'я забутого поета ввів в обіг Юрій Винничук, упорядник антології „Невідоме розстріляне відродження“, 2016 року. Але найцікавіші („єврейські“) тексти Рабиновича до антології не увійшли.

Сьогодні постань Лібера Рабиновича заслуговує на увагу не лише як свідчення єврейсько-українського культурного діалогу, а і як нагадування про те, якою цінною творчість платили за свої переконання, прагнення відстоювати національну культуру в умовах імперської політики. Його коротке життя стало ще одним прикладом трагічної долі інтелігенції доби „розстріляного відродження“.

Матеріал підготувала Таміла Шапіро.

Перший подих року: яскравий старт 2026 року в Центрі раннього розвитку дитини

З літа 2012 року при дитячих та громадських програмах Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Хесед Дорот“ розпочав свою роботу „Центр раннього розвитку дитини“ за підтримки Єврейської Федерації „Великий МетроВест Нью-Джерсі“. Від самого початку його фахівці визначили для себе головну місію – допомагати кожній дитині розвиватися відповідно до її унікальної природи, характеру та внутрішнього світу.

Єврейська мудрість навчає: „Виховуй дитину, пам'ятаючи про її природу...“ Адже кожен малюк приходить у світ зі своїм не-

повторним „я“, з уже закладеними рисами характеру й талантами. Завдання дорослих – не зламати цю природу, а м'яко спрямувати її, допомогти розквітнути. Саме тому в Центрі переконані: універсального підходу до всіх дітей не існує. З кожною дитиною важливо говорити її мовою, добираючи відповідні педагогічні інструменти, а не підганяти всіх під одну методичку.

Ранній розвиток – це не обіцянка гарантованого успіху в майбутньому. Це, передусім, щасливе, барвисте дитинство, наповнене радісними подіями, новими знаннями, відкриттями, теплими зустрічами та щирими емоціями.

Вже протягом чотирнадцяти років майже щонеділі в межах програми „Центр раннього розвитку дитини“ проходять комплексні образотворчі та пізнавальні заняття для дітей. Організовуючи змістовні та захопливі заходи для малечі й батьків, співробітники програми відкривають родинам шлях до знайомства з єврейською історією, традиціями та культурою.

Кожне заняття – неповторне. Воно поєднує в собі елементи єврейських традицій, культури й історії, знайомство з івритом, творчість, гру та щирі радість спілкування. Особливо приємно, що батьки активно долучаються до процесу, працюють поруч із дітьми, разом творять і навчаються, створюючи атмосферу тепла, довіри та спільності.

Першу зустріч у 2026 році програма провела 11 січня. Вона об'єднала учасників „Центру раннього розвитку дитини“, а також і дітей із програми „АТТ Junior“. Цього разу заняття перетворилося на

справжню подорож у світ одного з найважливіших процесів для нашого життя – дихання.

Діти познайомилися з дихальною системою, дізналися, як повітря потрапляє до легень і чому така „м'яз-помічник“, як діафрагма, є життєво необхідною для кожного вдиху та видиху. Разом із Оленою Сурай, Дворою-Леєю Аксельрод та Галиною Польською діти проводили захопливі досліди з повітряними кульками та водою, у ігровій формі відкривали для себе тему заняття та із задоволенням виконували завдання. А батьки були поруч – підтримували, допомагали і водночас самі відкривали для себе чимало нового й цікавого.

Під час зустрічі говорили і про глибші речі: про зв'язок тіла, душі та природи, про те, чим наше дихання відрізняється від фотосинтезу рослин і чому нам так потрібні зелені друзі. Окремо торкнулися теми духовного виміру дихання – як воно пов'язане з внутрішньою рівновагою та вдячністю. Молитва „Моде ані лефанеха“, яку промовляють одразу після пробудження, стала нагадуванням про єдність тіла й душі та про щирі подяку Вс-вишньому за кожен новий день життя.

Для батьків була передбачена окрема програма – творча майстерня зі створення брелоків з епоксидної смоли, яку провела Ірина Олексенко. Майстер-клас став приємною можливістю для спілкування, творчого самовираження та відпочинку в теплій, дружній атмосфері.

Так яскраво й натхненно розпочався 2026 рік у програмі „Центр раннього розвитку дитини“ – з нових знань, щирих емоцій і різнобарвної творчості. Ми віримо, що ця зустріч допоможе дітям бачити науку в кожному вдиху, а красу – в кожній миті творчості.

Світлина з заходу можна подивитися на сайті ЧОБЕФ „Хесед Дорот“ <https://www.hesed-dorot.org.uk/>.

Михайло Тайбішак, редактор газети „Інейнем – Разом“

27 січня – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту

(Закінчення. Початок на стор.1)

1. На розі бул. Шевченка і вул. Смілянська після катувань були повішені підпільники – євреї Йосиф Бінусов і українець Григорій Стремиленко.
2. На території рафінадного заводу закатовано групу працівників заводу.
3. На території машино-тракторної станції (район вул. Гоголя і Небесної Сотні) закатовано групу робітників станції.
4. Розстріл хворих, що лікувалися в лікарнях і санаторіях Соснівки на березі Дніпра.
5. Подільське гетто. Район вул. Пожежний узвіз, Робітничий провулок, Шолом-Алейхема (нині Володимира Великого), Дзержинського (нині Кавказька).
6. Митницьке гетто. На розі вул. Островського і шосе Молотова, пізніше Дніпровського (нині затоплено Кременчуцьким водосховищем).
7. Острів Кропивець – нині затоплений водами Дніпра – раніше він був плацдармом для радянських військ, що відступили з Черкаса. Коли війська відступали, вся територія була замінована. На її розмінування німці відправили євреїв Митницького гетто. Взв'язавшись за руки, люди ланцюжком ішли вздовж острова. Для багатьох цей похід став останнім у житті.
8. Розстріл євреїв у протитанковому рові взимку 1942 р. (нині район мисликарні №3 та школи №2). Очевидець А.А.Тулуман.
9. Розстріл євреїв у протитанковому рові на розі вул. Громова і Невського.
10. Розстріл єврейських жінок і дітей восени 1942 р. в районі вул. Пожежний узвіз, Троїцький провулок (нині вул. Слави) і Шолом-Алейхема, очевидець М.С.Куденко.
11. Масовий розстріл (186 осіб) у дворі тюрми 23 січня 1942 р. євреїв, партійних, радянських працівників та підпільників, зокрема голови Черкаського райвиконкому А.Яцика. В'язниці розташо-

вана по вулиці Благовісна, між вулицями Богдана Хмельницького та Пастерівська.

12. Розстріл євреїв, в тому числі рабина та його родини, в районі нинішньої школи №24.

Одразу після звільнення міста від нацистів прибула комісія. Її члени почали вивчати місця масових розстрілів. На жаль, документів, які розповідають про діяльність комісії, не виявлено.

Станом на сьогодні Черкаси – єдиний обласний центр України, де немає пам'ятника загиблим євреям під час Голокосту.

По Черкаській області.

На в'їзді до села Білозір'я розташоване масове єврейське поховання (близько 3 500 осіб). На території Уманщини було здійснено наймасовіший розстріл євреїв у нашому краї. У вересні 1941 розстріляли 1 414 осіб. За наступні місяці вбили близько 6 000 євреїв з Умані та навколишніх районів.

В Монастирищенському районі є три місця масових розстрілів євреїв.

1. В селі Терлиця були розстріляні місцеві євреї і біженці з Києва, Гайсина, Дашева. Місце поховання не зазначено.

2. 29 травня 1942 р. в урочище Поперечний Яр (Бурлаків ліс) були зігнані євреї з містечок Сарни, Лукашівка, Циблів, Монастирище, Дашів, Гайсин, Ільнець та розстріляні.

3. В кінці 1942 було розстріляно більше 6 000 осіб за будівлею Райагробуду в Монастирищі.

В краєзнавчому музеї є списки, в яких прізвища близько 1 000 осіб. Списки було складено зі слів родичів, що приїздили в Монастирище в День Пам'яті 29 травня. В 1952 р. при пожежі райвиконкому, де списки зберігалися, значна частина даних була втрачена. Ті прізвища, що лишилися були передані в Яд-Вашем (ізраїльський національний меморіал Катастрофи (Голокосту) та Героїзму в Єрусалимі).

Наразі пам'ятні знаки є в Поперечному Яру і за

Райагробудом. Вони були встановлені в 1944 р. після звільнення Монастирища на кошти зібрані євреями, що повернулися з фронту та евакуації.

На околицях Звенигородки є цілий ряд місць, відомих як місця масових розстрілів євреїв:

1. Ліс „Діброва“, п'ятий кілометр дороги Звенигородка – Тарасівка – три великих братських могили.
2. Єврейське кладовище міста Звенигородка.
3. „Латтева левада“ місто Звенигородка.
4. „Губська дача“ – ліс, 15-й кілометр дороги Звенигородка – Лисянка.

Наймасовіший розстріл відбувся 17 липня 1942. З загальної кількості 3 500 розстріляних встановлені імена та прізвища 650 осіб. На п'яти братських могилах в 80-і роки ХХ ст. встановлені пам'ятники і плити з написами. На „Латтевій леваді“ пам'ятника немає. Пам'ятники встановлювалися на кошт родичів розстріляних євреїв міста Звенигородка.

На околицях Тального масовий розстріл євреїв відбувся 16 серпня 1941 р. біля села Білашки по трасі Умань – Черкаси. Там же відбулися повторні розстріли євреїв в 1942-1943 рр.. Наразі там є дві братські могили. Ще один великий розстріл відбувся біля старої бойні (м. Тальне). В 1947 р. розстріляні тут люди були перепоховані на єврейському кладовищі. Загалом було розстріляно до 5 000 осіб, при цьому списків загиблих немає. Два пам'ятних знаки в районі села Білашки встановлені в 60-х роках.

Розстріли євреїв в Христинівці відбувалися в 1942 р. в урочищі Чорна Дубинка. Зі слів старожилів в цьому яру було розстріляно близько 250-ти осіб. Списків розстріляних немає. У післявоєнний час і до 70-х років євреї stále хотіли своїх померлих родичів поруч з цією братською могилою, де й утворилося невелике єврейське кладовище. За весь період існування кладовище неодноразово зазнавало актів вандалізму. Грабнітний обеліск з написом „Вічна пам'ять жертвам

фашизму“ встановлений місцевою владою у 80-х роках замість старого металевого на місці масового розстрілу і поховання євреїв.

Масові розстріли євреїв в місті Шпола відбулися в першій декаді вересня 1941 р. (160 осіб) та 15, 18 червня 1942 р. (760 осіб). Розстріли здійснювалися у Верхньому Дар'ївському лісі, де були рови. Загальна кількість розстріляних близько 1 000 осіб. В 1965 р. з ініціативи групи євреїв були зібрані кошти серед євреїв міста, за які було проведено благоустрій місця розстрілу, була огорожена і насипана могила, обкладена бетонною плиткою, і встановлено пам'ятний знак. В 2005 р. на кошти зібрані земляками-євреями з США та Ізраїлю, пам'ятний знак було реконструйовано. Напис на ньому мало що каже про тих, хто лежить в даній могилі – „Жертвам фашистського нашествя 1941-1942 рр.“ Списків розстріляних немає.

Масові розстріли євреїв в районі Лисянки відбувалися влітку 1941 на Калайденій горі (3 км північно-східніше Лисянки). Тоді було розстріляно більше 300 євреїв з Лисянки, села Виноград та інших сіл Лисянського району. В Лисянці збереглися поховання євреїв (район хутора Ватуліна), в селі Виноград місця поховань не збереглося. Списків розстріляних також немає. 17 жовтня 2021 р. в селі Виноград на старому єврейському кладовищі відкривали пам'ятник євреям – мешканцям цього села, розстріляним в роки нацистської окупації. Пам'ятник було встановлено родиною Пострелко за фінансовою підтримкою Об'єднаної єврейської громади України та підтримки територіальної громади села Виноград. За даними Яд-Вашему в селі Виноград за роки Голокосту загинуло понад 600 євреїв.

Внаслідок здійснення німецькими окупантами геноциду єврейського населення в Черкаській області, у „бабиних ярах“ краю знищили від 66 000 до 80 000 євреїв.

укорінився і став загальноприйнятою нормою для релігійних євреїв. У традиційному середовищі поява чоловіка з непокритою головою сприймається як порушення усталених норм благочестя.

Окрему роль кіпа відіграє під час молитви та виконання релігійних приписів. Під час молитви, читання Тори чи вимовлення благословень покриття голови є обов'язковим. Для багатьох євреїв кіпа є також знаком ідентичності – видимим свідченням належності до єврейського народу, його історії та духовної спадщини. У сучасному світі вона поєднує в собі релігійний, культурний і навіть громадянський сенс, стаючи частиною особистого вибору людини.

Отже, кіпа – це не просто елемент одягу. Це зовнішній знак внутрішнього стану, нагадування про зв'язок між людиною і Вс-вишнім, про відповідальність за власні вчинки та про спадкоємність багатовікової єврейської традиції. Саме тому цей маленький головний убір має таке велике значення.

Чому євреї чоловіки носять кіпу

Кіпа, або ярумлка, – невеликий головний убір має глибокий духовний зміст і є важливою складовою релігійного та культурного життя євреїв упродовж багатьох століть. Насамперед кіпа символізує усвідомлення присутності Вс-вишнього над людиною. Вона слугує постійним нагадуванням про те, що над людиною є Вища сила, а отже – про необхідність жити з відповідальністю, смиренням і моральною свідомістю. У Талмуді сказано: „Покрий голову, щоб страх перед Небесами був на тобі“. Саме ця ідея – внутрішня дисципліна та благоговіння – лежить в основі звичаю носіння кіпи.

Важливо зазначити, що прямої заповіді в Торі носити кіпу немає. Спочатку покривання голови було звичаєм побожних людей, які прагнули підкреслити свою повагу до Вс-вишнього. Згодом цей звичай

Як духовна спадщина Хабада опинилася в Нью-Йорку

Бібліотека Агудат Хасидей Хабад, яка знаходиться в Брукліні за адресою 770 Істерн-Парквей, вважається однією з найважливіших єврейських бібліотек світу. У її фондах близько 250 тисяч томів: рідкісні книги, рукописи, архіви та документи, що відображають історію хасидизму й руху Хабад. Однак шлях цієї бібліотеки до нинішнього місця був довгим і драматичним.

Трохи історії. Упродовж усіх поколінь хасидизму Хабад у його центрі існувало зібрання книг і рукописів, що належало Адмору — духовному очільнику руху.

Зібрання перших поколінь майже не збереглося. Переважна більшість книг і рукописів була знищена під час численних пожеж, які траплялися в невеликих містечках того часу, або втрачена в інших історичних перипетіях. Основна частина нинішньої колекції почала формуватися у третьому поколінні Хабада й розширювалася з покоління в покоління, доки не стала однією з найважливіших єврейських бібліотек у світі — якщо не найважливішою.

Від першого покоління Хабада нам відомий список приблизно зі 100 друкованих томів, вилучених з дому Адмора Закена, рава Шнеура-Залмана з Ляд, під час його арешту. Ці книги були взяті для перевірки — чи не містять вони матеріалів, спрямованих проти влади. Можливо, йшлося лише про бібліотеку з кількох сотень книг, але й така кількість вважалася значною для тодішньої Росії.

Наприкінці життя Адмора Закена в його домі сталися дві пожежі. Перша — у 1810 році, під час якої згорів і власноручний рукопис „Шульхан Аруха”. Друга відбулася в період війни з Наполеоном, коли Адмор Закен наприкінці 1812 року залишив Ляди й мандрував різними містечками аж до своєї смерті в 1813 році.

Його син, Адмор Середній, другий Адмор Хабада, оселився в Любавичах наприкінці того ж року, збудував там дім і велику синагогу з бібліотекою, що налічувала 611 томів, розміщених у чотирьох шафах. Про це свідчить звіт про обшук його дому в 1826 році.

Велике зібрання книг почало формуватися за третього Адмора — Цемах Цедека — і зросло до покоління в покоління.

Ця колекція пережила чимало випробувань: частина її згоріла під час пожеж у Любавичах; частина друкованих книг після смерті Цемах Цедека перейшла до його спадкоємців, а згодом — до спад-

коємців Адмора Маараша.

З часом колекція перетворилася на центральну бібліотеку руху Хабад — не приватну, а призначену для служіння громаді та збереження традиції.

На початку ХХ століття це зібрання стало одним із найбільших єврейських книжкових фондів Східної Європи. Однак революції, війни й пожежі завдали йому значної шкоди. Після революції 1917 року більшу частину бібліотеки, що перебувала в Росії, було націоналізовано й передано до державних сховищ, передусім до Російської державної бібліотеки.

Шостий Любавичський Ребе, рав Йосеф-Ціхак Шнеерсон (Раяц), усвідомивши, що повернути конфісковані книги неможливо, ухвалив стратегічне рішення — розпочати формування нового книжкового зібрання за межами СРСР.

Після вимушеного від'їзду з Радянського Союзу він оселився в Ризі, яка у 1920–1930-х роках була одним із не багатьох місць у регіоні, де єврейське релігійне життя могло розвиватися відносно вільно. Тут, за підтримки місцевої єврейської громади, активістів Agudas Chassidei Chabad, рабинів і книготорговців, розпочалося системне відновлення бібліотеки. Книги переправлялися приватним шляхом із СРСР, викупувалися в антикварів, збиралися рукописи й архіви.

У середині 1930-х років центр хабадського життя перемістився до Польщі — у Варшаву та Отвоцьк. Бібліотека продовжувала зростати, але водночас дедалі більше уваги приділялося її збереженню. Ключову роль у цей період відіграв рав Менахем-Мендел Шнеерсон, майбутній Сьомий Любавичський Ребе. Він займався каталогізацією фонду, листуванням з американськими хабадськими організаціями та підготовкою логістики можливого вивезення.

Книги свідомо зберігалися в кількох місцях — децентралізація стала способом захисту. Уже в 1938–1939 роках велися переговори про те, щоб у разі потреби перевезти бібліотеку до США.

Початок Другої світової війни зробив питання збереження бібліотеки питанням виживання. У порятунку зібрання взяли участь американські структури Хабада — Agudas Chassidei Chabad та Merkos L'Iyunei Chinuch, а також найбільша єврейська благодійна органі-

Втеча з пекла

Однак зустрічка пропозиція приголомшила капітана. Виявилось, що Гутникович була пов'язана з підпіллям, керівники якого вимагали вивести з міста до лісу якомога більшу кількість в'язнів. Відступати вже не було куди: сказавши „А”, треба було казати „Б”. Закоханий німецький офіцер почав обмірковувати можливі варіанти. Він розумів, що шансів урятувати велику групу людей украй мало, тож усе слід було продумати максимально ретельно.

Сприятливий випадок випав наприкінці березня 1943. 30-го числа рано-вранці до бірки праці, розташованої в єврейському гетто Мінська, під'їхала тритонна вантажівка, у якій перебували двоє військових: унтер-офіцер-водій і старший машини капітан Шульц. У кузов вантажівки сіли 25 євреїв — 13 чоловіків і 12 жінок. За документами ця група мала вирушити з гетто на розвантаження цементу, доставленого до міста для військових потреб. Щоправда, водій дуже здивувався, коли старший машини змінив маршрут руху, але в німецькій армії накази командирів було заведено виконувати без обговорення. Здивування водія швидко переросло в паніку, коли начальник наказав повернути до лісу. Переляканий шофер, припустивши найгірше, вискочив із кабіни й спробував утекти, але був негайно застрелений власним командиром.

Далі було простіше. Шульц сам сів за кермо, і вантажівка поїхала в саму глибину лісу, де її вже чекали представники партизанського загону імені Сталіна. Вони провели втікачів до загону, і вже на

призначеній помічницею Ільзі, Віллі потай носив їку з офіцерської їдальні. Поступово з розрізнених фактів, мов із мозаїки, у Шульця склалася чітка картина: усе, що німці чинять щодо євреїв і радянських громадян, є несправедливим. Маючи таку можливість, він почав таємно слухати Московське радіо, яке вело мовлення німецькою, і це ще більше віддалило офіцера від його співвітчизників.

У міру своїх можливостей Віллі почав допомагати підпорядкованим йому євреям. Влітку 1942, дізнавшись про те, що на території Мінського гетто силами СС проводимуться масові обшуки й облави, Шульц кілька днів переховував сотні працівників єврейського загону в підвалі Дому уряду. З часом капітан утратив обережність, і підлеглі йому солдати почали помічати, що їхній командир надто часто розмовляє з Ільзою і навіть тримає її за руку. Відповідний донос негайно потрапив до гестапо, яке тут же відкрило справу на підозрілого інтенданта.

Можливо, вбачаючи в Лізі Гутниковича більш рішучу людину, Шульц вирішив саме з нею обговорити питання порятунку своєї коханої. Як військовий, він чудово розумів, що Мінське гетто рано чи пізно буде ліквідоване, а дівчина напевно загине. Гутникович прямо відповіла німцеві, що лише перехід до партизанів може врятувати і Ільзу, і його самого. Усю ніч Шульц обмірковував запропонований Лізою варіант порятунку свого щастя, і наступного дня план його реалізації був готовий. Він запропонував утекти до партизанів утрюх: йому, Ільзі та Лізі.

Сьогодні вже складно розібратися в усіх тонкощах подій, що сталися далекого 1943 р., однак цей випадок для свого часу був справді унікальним. Тоді офіцер гітлерівської армії, закохавшись у молоду євреюку, вирішив порвати з нацистами заради її порятунку. Разом зі своєю коханою він допоміг здобути свободу ще 24 євреям Мінського гетто. Ім'я цього героя духу — Віллі Шульц, а рятував він 18-річну єврейську дівчину Ільзу Штейн.

Ця історія розгорталася за всіма канонами літературного жанру. Її пролог такий. Віллі Шульц, офіцер люфтваффе, воював на радянсько-німецькому фронті. У боях він зазнав поранення і був відсторонений від лютної служби. Після лікування в госпіталі його перевели до інтендантської служби тилового Мінська. Під його безпосереднім наглядом євреї Мінського гетто видобували торф, який сплугував паливом для котельні, розташованої в будівлі Дому уряду Білоруської РСР.

Ільза Штейн у 1942 р. була зовсім юною, 18-річною дівчиною. До цих подій вона мешкала у Франкфурті-на-Майні, однак належність до єврейського народу привела її до концтабору. Згодом у складі групи в'язнів дівчину відправили до Мінська, де вона й потрапила в поле зору 46-річного Шульця. Немолодий німецький офіцер, побачивши юну красуню, миттєво і безтямно закохався в неї. Однак расові закони Німеччини категорично забороняли будь-які зв'язки між „справжніми арійцями” та євреями-„недолюдьми”, тож відкрито виявляти свої почуття Шульц не міг.

Попри це, він намагався максимально полегшити дівчині життя. Шульц призначив її бригадиркою робочого загону. Їй та її подрузі Лізі Гутникович,

зація ХХ століття — Joint Distribution Committee (JDC). Використовувалися складні маршрути через нейтральні країни, морські перевезення та дипломатичні канали.

Книги відправлялися не одним вантажем, а кількома партіями, оформлюючись як приватні колекції або релігійна література. Йшлося не про всю бібліотеку, а про ту її частину, яку Ребе Раяц сформував у Європі після втрати фонду, що залишився в СРСР.

У 1940–1941 роках врятована частина бібліотеки прибула до Нью-Йорка. Першим сховищем стали підвальні приміщення будівлі 770 Істерн-Парквей у Брукліні, яка згодом стала світовим центром руху Хабад-Любавича. Саме цей фонд став ядром Центральної бібліотеки Хабада, що згодом активно поповнювалася новими надбаннями та пожертвами.

У 1980-х роках виникла суперечка щодо права власності на бібліотеку. А 6 січня 1987 року федеральний суд у Нью-Йорку постановив, що бібліотека Агудат Хасидей Хабад належить не приватним спадкоємцям, а організації Agudas Chassidei Chabad, тобто всьому руху Хабад. Це рішення остаточно закріпило бібліотеку в Нью-Йорку як суспільне духовне й культурне надбання.

Книги й рукописи, що залишилися в Росії після революції 1917 року, й досі зберігаються в державних архівах і бібліотеках. Упродовж десятиліть Хабад домагався їх повернення дипломатичними та юридичними шляхами, однак значна частина колекції й сьогодні залишається за межами США.

Сьогодні бібліотека Любавичських Ребе — це не музей і не закрите сховище. У її фондах налічується близько 250 000 томів, переважно давніх і рідкісних: близько 200 000 книг івритом та їдишем і приблизно 50 000 книг іншими мовами.

Головним бібліотекарем нині є рав Шалом Дов-Бер Левін, раніше цю посаду обіймав рав Хаїм Ліberman.

Бібліотека відкрита для дослідників, має сучасний каталог, архіви та виставкову залу й залишається живим центром вивчення єврейської традиції. Історія її порятунку — приклад того, як зусилля окремих людей і цілих громад дали змогу зберегти духовну спадщину, що пережила революції, війни та вигнання.

Михайло Тайбішпак, редактор газети „Інейнем — Разом”.

місії капітан оголосив про причини свого переходу до партизанів. А далі більше, під час допиту в контррозвідці він повідомив надзвичайно секретну інформацію: місця розташування складів, штабів і аеродромів. Згодом ці дані були використані радянською авіацією під час бомбардування військових об'єктів у Мінську.

До осені Шульц разом з Ільзою перебували в загоні, доки не з'явилася можливість переправити їх на „велику землю” — у радянський тил. Там упродовж двох місяців вони проходили реабілітацію на заміській дачі НКВС, однак згодом парі довелося розлучитися. Перекований в антифашиста колишній капітан Шульц був направлений до Центральної школи антифашистів, що діяла під егідою НКВС — спеціального табору № 27. Завартітнілу Ільзу переправили до Біробіджана. Там у неї народився хлопчик. На жаль, він прожив недовго. Свого рятівника від неминучої смерті Ільза Штейн більше ніколи не побачила, адже 31 грудня 1944 він помер від менінгіту.

Після закінчення війни молода жінка залишилася в Радянському Союзі, влаштувалася на роботу, а згодом, вийшовши заміж у 1953, переїхала до Росії-това-на-Дону. З роками їй вдалося розшукати свою подругу Лізу Гутникович і навіть відвідати Франкфурт-на-Майні, звідки у 1942 р. її вивезли до Мінського гетто. До речі, за пів року після дивовижного порятунку, організованого Шульцом, це гетто було ліквідоване. При цьому загинуло щонайменше 80 000 його мешканців. Без сумніву, така ж доля чекала б і на тих 25 щасливців, яким пощастило врятуватися завдяки закоханому капітанові. Сама Ільза померла у 1993 р.

Едуард Блокчейн.

Жінка, яка пережила Голокост і співає рок

Death Metal Grandma („бабуся дез-металу”) — таке неофіційне ім'я цієї дивовижної жінки, яка протягом 5 років була лідеркою гурту The Tritone Kings, що виконує важкий рок. Це Інг'є Гінсберг — особистість із рідкісною харизмою та потужною творчою енергією, завдяки якій вона постійно створювала нові тексти. На творчість, за її власними словами, рокерку надихало минуле, сповнене жакливих історій.

Інг'єборг Нойфельд народилася 27 січня 1922 р. в замковій єврейській родині та виросла у Відні. Коріння її родини простежується на території Австрії протягом восьми століть — аж до місць проживання євреїв в абатстві Мельк. Безтурботне життя юної Інг'єборг завершилося 1938 після входження Австрії до складу нацистської Німеччини. Її батька, Фріца Нойфельда, нацисти відправили до концтабору Дахау. Він також був серед єврейських пасажирів сумнозвісного корабля „Сент-Луїс” під час його плавання до Куби.

Самій Інг'є разом із матір'ю та братом вдалося втекти 1942 р. до Швейцарії. Та уникнути трагічної єврейської долі їй не судилося. Нойфельди, як і багато інших біженців, спочатку опинилися в приймальному центрі Адлісвіль, а згодом — у кількох трудових таборах: у Люцерні, Лангенбрюке та Лугано, де дівчині довелося пережити чимало випробувань.

1944 р. за посередництва її майбутнього чоловіка Отто Колльмана, який тоді був тапером і агентом секретної служби OSS, Інг'є вдалося влаштуватися покоївкою на дипломатичній віллі. Там її завербували спецслужби США для проведення розвідувальної діяльності проти нацистських урядів Німеччини та Італії. Вона брала активну участь у контрабанді зброї в зони бойових дій, переправляла поранених з Італії до Швейцарії, була свідком відомої „Операції Санрайз” (таємних переговорів щодо капітуляції німецьких військ у представниками СС і вермахту розвідки капітуляції німецьких військ у Північній Італії наприкінці Другої світової війни — ред.).

Після капітуляції нацистської Німеччини Інг'є й Отто звільнили зі служби через відмову займатися шпигунською діяльністю проти СРСР. Молоді люди після закінчення війни одружилися й мешкали в Цюриху. Інг'є займалася журналістикою та музичною творчістю.

Після розлучення 1956 р. вона на запрошення Інституту Вейцмана вирушила на свою історичну батьківщину. За чотири роки в Ізра-

їлі вийшла заміж за Ганса Крюгера, керівника розкішного готелю Dan Hotel Tel Aviv. Проте другий шлюб виявився невдалим і завершився складним розлученням.

Найміцнішим став третій шлюб. Єврейський емігрант із Відня Курт Гінсберг був тим чоловіком, з яким Інг'є прожила до його смерті 1999 р. Разом із ним вона побувала в Еквадорі, а згодом написала кілька книжок про життя в цій країні.

Ще під час першого шлюбу молода жінка захопилася музикою. Разом зі своїм першим чоловіком Отто Колльманом вона писала пісні для швейцарської компанії Musikvertrieb. Їхні композиції виконували зірки того часу — Ліс Ассія, Віко Торріані. Згодом подружжя Колльманів продавало свої музичні твори кінокомпанії Gloria.

1955 р. подружжя переїхало до США, де на замовлення Capitol Records створювало пісні для Голівуду. Іх виконували популярні тоді знаменитості: Дін Мартін, Доріс Дей, Нет Кінг Коул. Деякі композиції стали хітами. Втім, за словами Інг'є, Голлівуд їм набрид, і пара повернулася до ближчої до духом Європи.

Важким роком жінка захопилася вже у 90-річному віці. Інг'є Гінсберг раптом відчула, що власні вірші може виконувати сама. Співати поетичні тексти, за її словами, не виходило через невміння повторювати мелодію, натомість декламація під агресивний акомпанемент вдавалася чудово. За порадою свого приятеля, композитора Педро да Сілви, Інг'є звернула увагу на важкий рок і 2013 р. очолила дез-метал гурт The Tritone Kings.

Death Metal Grandma обожнювали молоді музиканти. Попри поважний вік, вона була сміливою, харизматичною, з чудовим почуттям гумору, невтомно писала тексти метал-композицій і серед молоді почувалася цілком вільно. Виступи The Tritone Kings проходили, як то кажуть, „на ура” — значною мірою завдяки лідерці гурту. Інг'є вміла „завести” зал, показати „козу”, чим приводила глядачів у шалений захват. Водночас вона залишалася елегантною жінкою, незмінно виходячи на сцену у вечірніх концертних сукнях.

Музика, яку виконували The Tritone Kings, належить до екстремальноного різновиду треш-металу, що виріс із творчості гуртів Slayer і Kreator. Засновником власне дез-металу вважають гурт Death. Така музика часто змінює темп і розмір, рясніє хроматизмами. Її характер-

ною рисою є агресивний вокал, що більше нагадує скандування, супроводжуване криками та гарчанням. Теми композицій у стилі дез-метал, написані єврейською бабусею, пов'язані зі смертю та темними силами. Не дивно, що жахи Голокосту, пережиті Інг'є, органічно вписувалися в цей музичний стиль. Водночас у її віршах німецькою та англійською мовами, які сама виконавиця називала посланнями, присутні любов і ненависть, довілля і, головне, вірність собі.

Лідерку The Tritone Kings дуже поважали в середовищі рок-музикантів. Адже виступи гурту багато в чому завдяки Інг'є Гінсберг заряджали публіку неймовірною енергією. Серед рокерів їм жартوما називали бабусею Тілла Ліндеманна — соліста гурту Rammstein.

Інг'є, попри поважний вік, брала участь у різноманітних телевізійних проєктах. 2013 р. вона стала кандидаткою з пісню Inge Ginsberg's Song на конкурс „Євробачення 2014”. Пісня не пройшла відбір. У швейцарському глядацькому голосуванні Інг'є Гінсберг разом із метал-гуртом The Tritone Kings посіли лише 18-те місце на „Євробаченні 2015”. Для участі в „Євробаченні 2016” була написана й записана нова пісня, і знову Інг'є Гінсберг працювала разом із Tritone Kings.

Рок-виконавиця поважного віку мало невичерпну працездатність. Вона невтомно писала тексти, репетирувала, виступала. Так, на шоу талантів у Швейцарії захоплена публіка в залі аплодувала лідерці The Tritone Kings та її гурту стоячи.

У доміваках, де жила Інг'є — то в Європі, то в США, — майже нічого не нагадувало про те, що їхня господиня є популярною рок-вокалісткою. Там було затишно й світло, як у типової добropopядної бабусі.

А ще Інг'є любила кокетувати, наводити красу, хоча жартома стверджувала, що не любить дивитися на своє обличчя в дзеркало.

Вона вважала, що для людей старшого віку творчість є шансом бути почутими. Наводячи приклад власного життя, Інг'є говорила, що, залишившись після смерті близьких людей у повній самотності, змогла знайти справу, яка дала їй і друзів-музикантів, і шанувальників. Саме це надавало їй сили.

У житті для Інг'є найбільшою цінністю була свобода. Вона мало цікавилася тим, хто і як сприймає її заняття, і не шкодувала про пережите. Ця дивовижна жінка ніколи не впадала у відчай. Девіз її життя: „Усміхайся за будь-яких обставин”. Йому єврейська бабуся не зраджувала навіть тоді, коли згадувала важкі моменти свого життя.

2020 р. у віці 98 років Інг'є перехворіла на COVID-19. Померла 20 липня 2021 р. в Цюриху у віці 99 років.

Марина Сливина.

Єврейська торгова школа для бідних

На початку XX століття черкаська міська єврейська громада була однією з найкращих не тільки у своєму каганаті, а й навіть у Київській губернії до якої відносилося наше місто. Знаючи, що вони занадто самотні в „межі осілості” і ніхто, як кажуть, не простягне руку допомоги, громада сподівалася лише на свої можливості. А вони були, і не мали в матеріальному відношенні того часу: більшість промислових підприємств, магазинів, лавок, „харчевень” була зосереджена в руках єврейських підприємців і купців, які „правили бал” у місті і могли дозволити багато чого для своїх земляків-соплеменників.

Громада мала власні дошкільні та шкільні установи і навіть чоловічу та жіночу гімназії, лікарню, утримувала дитячий притулок і богадільню для літніх людей. У її віданні були також кілька підприємств харчової промисловості, бойня, синагоги. Головним джерелом для утримання такого гоміздкого господарства стали коробочний збір (Цдака – ред.) і добровільні пожертви членів громади, головним чином, підприємців і купців. Незначні кошти виділяла і міська Дума.

Єврейська громада Черкас завжди опікувалася літніми людьми, для яких було створено богадільню. Діти-сироти перебували або у дитячому притулку, або ж їх забирали до себе на виховання багаті родини. Відчутну матеріальну допомогу міській громаді надавало також Товариство допомоги бідним євреям, яке очолював власник найбільшої на півдні України Черкаської тютюнової фабрики, купець першої гільдії А.А. Зарицкий. Тому й не дивно, що у повітових Черкасах серед єврейського населення не було жебраків, тим паче серед дітей.

А ще для дітей бідної частини єврейської громади вирішено було збудувати торгову школу. Під її забудову міська Дума виділила „пустопорожню” землю над урвищем рогу Нижнє-Смілянського узвозу та Верхнє-Горова вулиці за номером 29 (нині – вулиця Верхня Горова).

Крім громади, кошти на будівництво торгової школи виділяли євреї-купці та підприємці. „Це – гніздо бідної єврейської молоді, – згадує черкаський краєзнавець тих років С.С. Нехорошев, – з якого вилітали досить оперені, здібні до життя, пристосовані до праці молодята. В торгівій школі, в основному, вчилися дітси-сироти. Єврейська громада не залишила їх у біді...”

Спорудження будинку торгової школи почалося у 1909 році і тривало понад рік. З точки зору архітектурної спадщини будівля не являє особливості цінності, але може слугувати пам'яткою архітектури початку XX століття, як зразок побудови спеціальних шкільних закладів того часу. Зодчий цього будинку невідомий, а от зводили його звичайні черкаські муляри.

До торгової школи приймали єврейських юнаків 15-16 років, які закінчили чотирирічний хедер і знали перші премудрості математики, фізики, хімії тощо.

У цій школі готували прикажчиків для торгових лавок, магазинів і складів, а також продавців, бухгалтерів, рахівників та працівників інших спеціальностей. А головне – хлопці завжди були нагодовані, мали свою уніформу, яку громада купувала для кожного слухача, і після двох років навчання отримували посвідчення торгового працівника. Всіх випускників школи забирали до себе на роботу власники численних магази-

нів та підприємств.

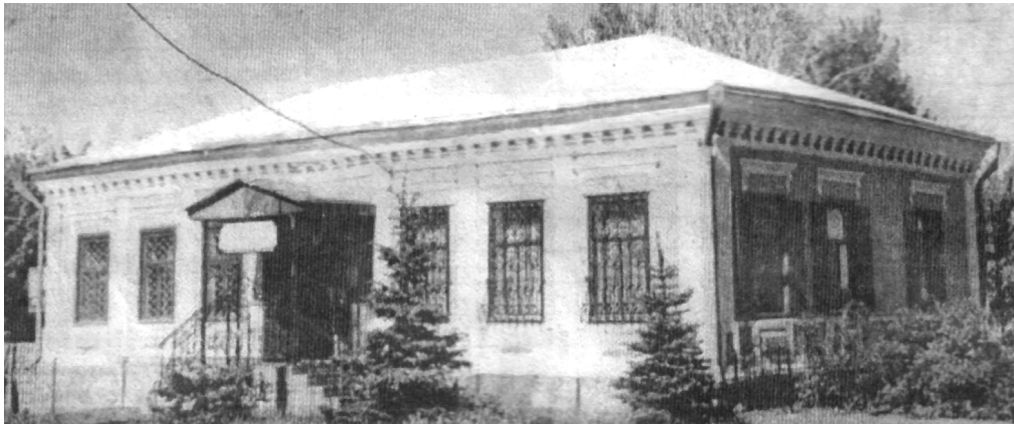
Торгова школа для бідних з єврейської громади проіснувала в Черкасах майже 10 років. Після цього її приміщення віддали жіночій торгівій школі, а потім в ньому розміщувалися різні радянські установи. Саму ж школу передали єврейській ремісничій школі по Олександрівському бульвару (нині – Шевченка), де нині знаходиться флотилія юних моряків і річковиків (по бульвару Шевченка між вулицями Б. Хмельницького та Пастерівська – ред.).

Перед і після Другої світової війни в цьому будинку була зоо-ветеринарна лабораторія, спочатку міська, а після утворення області – обласна.

В роки незалежності України будинок колишньої єврейської школи для бідних придбав за безцінь черкаський підприємець, де облаштував житло, а частину приміщень віддав під магазин, кафе та інші установи.

Василь Страшевич,

„Нерухомість Черкащини” № 4, 20 лютого 2003 року.

Сім плодів Землі Ізраїлю: духовна символіка свята Ту бі-Шват

Свято Ту бі-Шват, відоме в юдаїзмі як Новий рік дерев, займає особливе місце в єврейській традиції. Воно нагадує не лише про природні цикли та оновлення життя, а й про відповідальність людини за землю, на якій вона живе. У сучасному розумінні Ту бі-Шват часто сприймається як екологічне свято, що підкреслює важливість дбайливого ставлення до природи та її ресурсів. Центральним елементом цього дня є споживання семи плодів, якими, згідно з Торою, сплавиться Земля Ізраїлю.

У книзі Дварім сказано: „Земля пшениці й ячменю, виноградної лози, смоківниці та гранату; земля оливкової олії й меду”. У єврейській традиції ці плоди відомі як шиват га-мінім і вважаються символом Б-жественного благословення та достатку.

Пшениця уособлює основу людського життя, матеріальне забезпечення та відповідальність людини за світ, у якому вона живе. Вона нагадує, що стабільність і добробут не виникають самі собою, а є результатом щоденної праці та зусиль.

Ячмінь символізує скромність і самоконтроль. У традиції він пов'язаний із нижчим, інстинктивним рівнем людської природи, який має бути спрямований і підпорядкований духовним цінностям, а не керувати ними.

Виноград і вино є символами радості, благословення та святості. Вино займає важливе місце в релігійних ритуалах, зокрема під час кидушу, нагадуючи, що радість і духовність не суперечать одна одній, а можуть взаємно доповнюватися.

Інжир (смоква) в юдаїзмі асоціюється з Торою та знанням. Його плоди досягають поступово, і це порівнюють із процесом навчання: мудрість не здобувається миттєво, а формується через постійність, терпіння та уважність.

Гранат є символом повноти заповідей. За традиційним уявленням, він містить 613 зерен – за кількістю заповідей (міцвот) у Торі. Цей плід нагадує, що навіть у складному й суперечливому світі можна зберегти внутрішню цілісність і наповненість сенсом.

Оливки та оливкова олія символізують світло, чистоту і мудрість. Оливкову олію отримують шляхом тиску, і це стає метафорою життєвих випробувань, через які розкривається внутрішня сила людини та її здатність світити іншим.

Фініки, або фініковий мед, уособлюють солодкість духовного життя та праведність. Фінікова пальма здатна плодоносити навіть у складних умовах, що символізує стійкість віри, вірність цінностям і здатність приносити плоди за будь-яких обставин.

Сім плодів Землі Ізраїлю утворюють цілісну духовну систему образів, у якій поєднуються праця і радість, знання і віра, випробування і надія. У день свята Ту бі-Шват їх куштування стає не лише даниною традиції, а й нагодою для особистого осмислення – ким ми є, що залишаємо після себе і як піклуємося про світ, довірений людині Вс-вишнім.

За матеріалами Інтернет.

Штетли Черкащини

(Продовження. Початок в №1 (277), 2 (278), 3(279), 4(280), 5(281), 6(282), 7(283), 8(284), 9(285), 10(286), 11(287), 12(288))

Тальне – місто в Черкаській області України. Тальне розташоване на річці Гірський Тікич. У 19 – на початку 20 ст. воно було штетлом.

Євреї Тального вперше згадуються у зв'язку з козацькими погромами, коли місцеву єврейську громаду було знищено в 1768 році. У 1848 році, згідно з переписом населення, єврейська громада Тального складалася з 1807 осіб, тоді як у 1897 році єврейське населення зросло до 5452 осіб (57%).

У 1854 році до міста прибув рабин Давид Тверський (1808–1882), і це місце стало центром хасидів.

У 1910 році в Тальному існувала Талмуд-Тора, а також приватний єврейський коледж для чоловіків, синагога та чотири молитовні будинки. Талмуд-Тора була відкрита в 1889 році, і за кошти громади там навчалось 59 осіб. У 1912 році кількість учнів досягла близько 100.

У 1912 році населення Тального налічувало 3 810 православних християн, 40 католиків та близько 10 000 євреїв. У бізнес-довіднику 1913 року перераховано сотні імен єврейських підприємців у Тальному.

Брати Вельвель та Гершель Шапіро були помічниками цадики Давида Тверського. Один з братів був директором середньої школи, яка готувала вчителів для єврейської школи, а другий був учителем.

Місцеве єврейське населення сильно постраждало у 1919-20 роках від погромів, вчинених численними селянськими бандами, а також солдатами Білої армії, які розграбували та спалили більшу частину міста влітку 1919 року.

Погром 13 травня 1919 року був організований місцевими жителями, в результаті якого загинуло 15 осіб, близько 50 отримали поранення.

На початку вересня радянські війська були вигнані бандою Тютюнника, яка організувала вбивство 53 осіб.

Найбільша різанина сталася 19 вересня 1919 року за часів правління Денікіна, коли будинки були пограбовані, а частина міста спалена.

На початку жовтня 1920 року війська Бudyонного розгромили єврейську самооборону, пограбувавши та вбивши багатьох єврейських жителів.

На початку нацистської окупації в 1941 році лише невелика кількість євреїв була евакуйована. Німецькі танки атакували залізничну станцію та вбили багатьох мирних жителів, які чекали на евакуацію. Кількість євреїв серед них невідома, але була значною.

16 серпня 1941 року місцевий комендант наказав зареєструвати всіх євреїв, які зібралися на площі, і сказав, що їх кількома партіями відправлять до Умані. Їх було вбито на полі біля села Білашки (понад 2000).

17 квітня 1942 року відбулася друга акція смерті. Загибло близько 115 мешканців. Багато євреїв, які намагалися евакуюватися із західних регіонів СРСР та затрималися в Тальному, були вбиті разом з місцевими євреями.

Після звільнення Тального від нацистів невелика кількість євреїв повернулася до міста. Після Другої світової війни в Тальнінському районі залишилася лише одна лікарка, єврейка Тітлер Маріям.

Останній міський був у приватному будинку в Тальному в 1960-х роках.

Більшість євреїв емігрували з Тального до різних міст колишнього СРСР у 1970-х роках.

Телепіно – село виникло у 16 столітті у нейтральній зоні між володіннями Польщі та Туреччини. Інше джерело свідчить, що слобода Телепін заснована 1766 року Пясковським на землях Станіслава Любомирського.

У 19 – поч. 20 ст. Телепіно – містечко Чигиринського повіту Київської губернії.

Євреї оселилися у Телепіно не раніше середини 19 століття; згідно з документами 1808 року, на цей час їх у селі ще не було.

За ревізією 1847 р. „Телепінське єврейське суспільство” вже складалося зі 191 людини. у 1863 р. тут проживало 494 єврея (33,1%), у 1889 р. – 841 єврей.

За переписом 1897 р. в Телепіно було всього мешканців 3199, з них 632 єврея (19,8%). Куди за 8 років пропало 200 людей, пояснити складно.

У 1889 р. діяли дві молитовні школи, кожна зі своїм духовним правлінням.

У 1913 р. головою міщанської управи був єврей Мордко Липовецький. Євреям у цей час належали всі крамниці та магазини містечка (понад 40), всі три аптеки, заїжджий двір. Євреєм був єдиний лісопромисловець Телепіно.

Терлиця – у 16 – 18 ст. в епоху Речі Посполитої – містечко Київського воєводства. У 19 – поч. 20 ст. – містечко Липовецького повіту Київської губернії.

За ревізією 1847 р. „Терлицьке єврейське суспільство” складалося зі 145 осіб.

За переписом 1897 р. всього мешканців 2304, з них 1191 єврей.

У 1913 р. діяло три синагоги.

Євреям належали всі 11 магазинів (аптекарські товари, 6 бакалійних, 4 мануфактурні), обидва лісові склади.

До початку Другої світової у Терлиці проживало 400 євреїв.

У липні 1941 р. біля села було розстріляно 119 євреїв – біженців з Вінниці, Гайсина та Могилів-Подільського. Невдовзі було вбито 8 місцевих євреїв.

Інші євреї Терлиці наприкінці травня 1942 р. були етаповані до Монастирища, де загинули разом з іншими євреями району.

(Продовження в наступному номері)

Проект „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЭСЭД ДОРОТ” було створено та працює за підтримкою „Джойнт” (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад 30-ти років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org

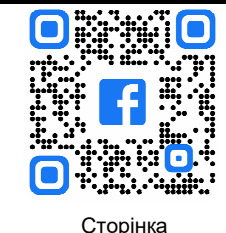
Благодіяння допомога
ЧОБЕФ „Хесед Лорот”

Цдака
ЧОБЕФ „Хесед-Дорот”.

Сайт
ЧОБЕФ „Хесед-Дорот”.

Сторінка
ЧОБЕФ „Хесед-Дорот”
в мережі Фейсбук

Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЕФ „Хесед Дорот” надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини”.

Газета „Разом–Інейнем”. Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота покоління – Хесед Дорот”.

ідентифікатор медіа – R30-03581.
Адреса редакції: 18010, Черкаси, вул. Б.Хмельницького, 66.
☎ (0472)37-70-79, 54-41-48; 54-43-11.
e-mail: ineinem20@gmail.com <http://hesed-dorot.ck.ua>
Надруковано в друкарні м. Чернобай. Наклад 800 прим.
Підписний індекс 90781.
Розповсюджується безкоштовно.

Наші спонсори: Єврейська Федерація Великий МетроВест Нью-Джерсі та Міжнародна громадська організація Центр „Джойнт”.

Прохання поводитися з цим виданням акуратно – в ньому є слова Тори.